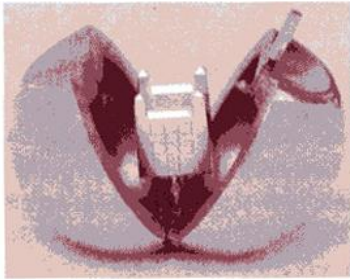

Zeventiende Biënnale van Illustraties

Zolang je slechts een oppervlakkige, min of meer vluchtige blik werpt op wat tentoongesteld is op de Biënnale van Bratislava, die najaar 1999 voor de zeventiende maal een beeld gaf van de actuele kinderboekillustratie in de wereld, zal het geheel een indruk achterlaten van enorm veel kleur en sprookjesachtige mensentypes (dit jaar was Pinokkio weer in meerdere varianten te zien), van fantasiedieren (ook de ark van Noach blijft een onuitputtelijke bron), onaardse landschappen, geheimzinnige taferelen met veel schaduwen en in vrijheid geproportioneerde mensfiguren met veel verfijnde en komische details.

De BIB Gouden Appel. Dit jaar voor Janneke Derwig met *WC-papier in de wind laten wapperen* (Van Holkema en Warendorf, '95). Een mooie bekroning voor de eenvoudige lichte tekeningen, die niets ambiëren in technische zin, met weinig tot geen kleurgebruik.

De tentoonstelling zal zelden de herinnering doen bewaren aan zwart-wit illustraties of aan tekeningen waarbij slechts beperkt kleuren zijn gebruikt.

De twee zeer ruime etages van de Dom Kultury (Cultuurhuis) van Bratislava, die de ruime verscheidenheid (ruim 3000) aan illustraties tentoonstellen plus in het centrum van het gebouw de winnende illustraties van het Noma Concours, Tokio

(ACCU), een overzicht van het werk van de winnaar van de H.C. Andersen-prijs (dit jaar Toni Ungerer), plus een overzichtstentoonstelling van Martin Jarrie, in het bezit van de BIB Grand Prix '95 met de illustraties voor het boek *Monseigneur Cric Crac*, vragen erom ieder stuk met ruime aandacht te bekijken.

Lassen Ghiuselev, Bulgarije. Illustratie bij Pinokkio, 1997. (Illustrator van het jaar, Bologna 1994.) Het verhaal van Pinokkio alsmede de ark van Noach lijken een onuitputtelijk thema voor de illustratoren. Deze tekeningen zijn vanwege de uitmuntende compositie spannend en poëtisch.

Wat in eerste instantie opvalt is de alsmaar groter wordende technische inbreng in de illustraties. Dat is herkenbaar voor een tijd waarin er zoveel schijnperfectie ontstaat. De angst om voor ouderwets door te gaan en handmatigheid in het werk te kunnen bespeuren speelt op de achtergrond een rol, en de commercie - vooral in het westen - krijgt steeds meer invloed op de kwaliteit. De werken ogen over het algemeen zeer krachtig en hebben veel kleur, een overtuigende lijn en een soms futuristische sfeer, maar ze overstijgen vaak de bedoeling van het verhaal; veel illustraties zijn niet helder.

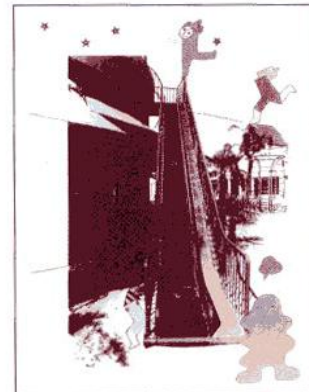
Het is logisch dat op een tentoonstelling van dit formaat (dit jaar deden er 46 landen mee met 296 tekenaars) altijd een aantal

Piet Grobler, Zuid-Afrika. Illustratie bij *Carnaval van de dieren*. De krasserige etsen hebben iets weg van de tekeningen van Janosch. Met gedurfde eenvoud bereikt de tekenaar een sfeer vol verhaal.

interessante tekenaars de boventoon voeren, maar juist het gemiddelde van het grote geheel kan ons iets vertellen over de kwaliteit.

In dit verband kunnen wij ons de volgende vraag stellen: (aldus de heer Marcus van Uitgeverij De Vier Windstreken): 'Er is een aantal prominente illustratoren, onder wie John Rowe, Engeland (Grand Prix BIB '95 met illustraties voor het boek *Rabens Baby*), die fantastisch maar moeilijk werk maakt, vol ingewikkelde mens- en dierfiguren met gecompliceerde karakters, Kveta Pacovska, Tsjechië (met prachtig, experimenteel werk dat voortdurend balanceert op de grens tussen toegepaste illustratie voor kinderen en autonome kunst), Stasys Eidrigevicius, Polen (Grand Prix BIB '91), met mooie maar bizarre gezichten en maskers, Lisbeth Zwerger, Oostenrijk, die onder meer vele sprookjes van Andersen heeft geïllustreerd, *De tovenaars van Oz* (naverteld door L.F. Baum), en op indrukwekkende wijze het verhaal van de Ark van Noach, (in Nederland in 1997 uitgegeven door De Vier Windstreken, bewerkt

De Grand Prix voor Etsuko Nakatsuji, Japan. De tekeningen steken licht af tegen de vrij donkere, fotografische achtergrond. Over twee jaar zien wij van hem op de BIB een overzichtstentoonstelling.

door Heinz Janisch) wier prachtige werk vele malen bekroond is, maar misschien des te meer door volwassenen wordt aangekocht. Is "mooi" ook altijd geschikt als illustratie voor kinderen, die niet zoals de volwassenen dit soort werk min of meer beschouwen als een "collectors item?" Aldus Marcus.

We kunnen een soortgelijke vraag stellen naar aanleiding van de (kleine) overzichtstentoonstelling van het werk van de Fransman Martin Jarrie (Grand Prix '97).

Het werk valt op door zijn eigenzinnige, wat spichtige vormentaal (een taal die het in zich lijkt te hebben om mode te worden) in een wereld van deze tijd en tegen een soort eigenzinnig Jeroen Bosch-achtig decor,

Maria Stupica, Slovenië. Zij won in '85 een BIB Gouden Appel voor illustraties bij de sprookjes van Andersen. Haar werk was vele jaren achtereenvolgend te zien op de BIB. Ze lijkt niet af te wijken van Andersen.

waarin ondefinieerbare, maar daardoor juist geestige, koele attributen in warme tinten rondstruinen. Jarrie heeft zeker een zeer persoonlijke stijl met veel humor. Maar het werk is tegelijk, juist door zijn voorkeur voor absurditeiten, niet duidelijk. Het gaat eerder om autonome ideeën en ze worden ook zo gepresenteerd. Hebben kinderen het geduld om zich in te leven in een wereld waarin de hoofdpersonen onherkenbaar zijn en de omgeving waarin zij zich voortbewegen niet helder wordt? Is het voor kinderen belangrijk dat het werk eigentijds is en modern? Of is dat alleen voor ons belangrijk?

Hetzelfde geldt voor de winnaar van de Grand Prix '99 (3000 dollar) de Japanner Etsuko Nakatsuji, met werk in een gecombineerde, contrastrijke techniek. De tekeningen steken licht af tegen de vrij donkere en spannende fotografische achtergrond. Vrij moeilijk en zwaar, donker werk, waarvan wij in Bratislava over twee jaar een overzichtstentoonstelling zullen zien.

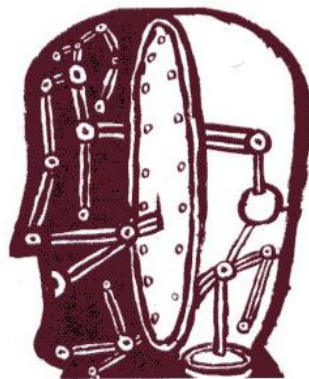
Dat we in een informatietijdperk leven is misschien een open deur, ook kinderen kunnen op steeds grotere schaal kennis verwerven. Toch moeten de sprookjes van Sneeuwvitje en Assepoester steeds weer opnieuw worden voorgelezen. Ook de westerse uitgeverijen blijven ondanks dit gegeven putten uit Andersen en Grimm, steeds weer in nieuwe varianten, maar met

Maria Ekier, Polen. Zij won dit jaar een BIB-Plaquette. Zij weet een uitstekende spanning te leggen in de karakters van haar verhaal.

dezelfde inhoud en steeds weer dezelfde moraal. Op de tentoonstelling zagen we de ark van Noach, de sprookjes van Andersen en Pinokkio ook meerdere malen terug in diverse nieuwe vormen, terwijl een groot aantal van de schitterend uitgegeven, moderne boeken eendagsvliegers blijken te zijn en na een tijd voorgoed in de kast verdwijnen.

De korte teksten in deze moderne, rijk geïllustreerde boeken zijn steeds vaker van ondergeschikt belang, niet omdat het bijna louter prentenboeken zijn, waarin de tekst sowieso van ondergeschikt belang is, maar in inhoudelijke zin. Het gevoel voor niveau en samenhang ontbreekt soms geheel. De tekst fungeert dan slechts als eenvoudige ondersteuning bij deze boeken; ze kunnen inhoudelijk niet opwegen tegen de intensiteit van de illustraties. Er is - meer dan ooit - een tekort aan goede prentenboekenschrijvers.

Martin Jarrie, Frankrijk. Winnaar Grand Prix '99. In zijn werk spelen koele attributen een belangrijke rol, en heeft ook verder veel autonome eigenschappen. Vinden kinderen dit werk aantrekkelijk?

Schijnperfectie computertaal

We worden allemaal beïnvloed door de schijnperfectie van de computertaal. De illustratoren vinden daar zeer veel vergelijkingsmateriaal, en je kunt stellen dat ze door de overvloed hiervan in principe niet op grote problemen hoeven te stuiten. Het tegendeel is waar. Het is erg moeilijk geworden om uit alle voor de hand liggende technische mogelijkheden een goede keuze te maken. Het technisch meest volmaakte beeld bestaat al en is alsmaar uit te breiden met ingewikkelde perspectieven, uitzonderlijk grappig opererende figuren met ingewikkelde karakters, veel kleurmogelijkheden en andere techniektrucs. Het is in deze situatie dus vrij lastig geworden om originaliteit, poëzie en eenvoud te bewaren. In dit geval niet dankzij maar ondanks de techniek.

We zien dat het verschijnsel ook kan leiden tot een ontoegankelijk individualisme van de tekenaar die wars is van techniek; de tekeningen zijn daardoor ondoordringelijk ge-

worden. Soms vergeten we dat illustraties louter in dienst moeten staan van het kind dat nog nauwelijks gevoelig is voor mode.

Antoni Boratynski, Polen. Bratislava is een passende locatie voor een dergelijke tentoonstelling omdat in voormalige Oostbloklanden nog altijd de tendens van de sprookjesvertelkunst overheerst.

In de oostelijke landen is de traditie van de vertelkunst nog wel sterk aanwezig; we vinden in dit werk nog steeds de eeuwenoude motieven en onderwerpen terug. Daarbij wordt een bepaalde stijl gemakkelijk doorgegeven van docent op leerling (vergelijk de gezichten van Stasys met die van Boratynski, zie illustratie). Bratislava is daarom een passende locatie voor een dergelijke tentoonstelling omdat in de voormalige Oostbloklanden nog altijd de tendens van de sprookjesvertelkunst, overheerst. In het westen is dat anders; hier speelt de volkskunst nauwelijks een rol meer maar wordt juist de individuele stijl van de tekenaar steeds belangrijker.

Toni Ungerer, Duitsland, die dit jaar de H.C. Andersenprijs won, heeft, van wie we nu op tentoonstelling veel verschillend werk bij elkaar kunnen zien, dit alles in een perfecte vorm samengebracht. Opvallend is dat de eenvoudige stijl zich op affiches - ook op fors formaat - erg goed houdt. Toch ligt geen enkele vorm voor de hand of is cliché. De karakters in zijn werk zijn onmisbaar voor deze tijd en zullen vanwege de technische eenvoud waarmee ze getekend zijn voor veel tekenaars een voorbeeld blijven. Ook zien we dat het weinige kleurgebruik niet als een gemis of storend werkt.

Sommige landen hebben werkelijk een armoedige presentatie (Tunesië bijvoorbeeld met slechts twee illustratoren) met kleine boekjes met slappe kافت op erbarmelijk papier gedrukt en in vale kleuren.

Geïntegreerd deel van de kunst

Vandaag de dag hoeft het geïllustreerde kinderboek zich niet meer af te scheiden van de andere kunsten. Het is een geïntegreerd

deel van de kunst geworden en prominente musea en galleries alsmede privé-verzamelaars nemen illustraties op in hun collecties.

Ondanks de schijnperfectie en de toegankelijkheid tot iedere techniek moeten de begrippen warmte en poëzie de eerste opzet blijven in de illustratie voor kinderen. Dat heeft niet met techniek alleen te maken en zal voor veel tekenaars een gevoelig punt van discussie worden.

Er blijft ontzettend veel verschijnen op het gebied van het geïllustreerde kinderboek. Ook Bratislava laat ons zien dat dit begrip springlevend is en nog steeds in nieuwe vormen verschijnt.

Kijkend naar de hoeveelheid, variëteit en kwaliteit van alles wat door de illustratoren is ingebracht voelen we dat deze gebeurtenis een groot perspectief heeft. Deze opvatting wordt zeker gesteund door de mening van een zeer deskundige jury. Maar los daarvan moeten we ons steeds realiseren dat het kind, dat er niet om vraagt om beïnvloed te worden door de techniek, uiteindelijk het meest belangwekkende oordeel zal geven.

Suzan Boshouwers